

Carsten Theile

FH Bochum (Niemcy)

Melanie Stahnke

Manchester (Wielka Brytania)

CELE SPORZĄDZANIA SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH W PRAKTYCE NIEMIEC I WIELKIEJ BRYTANII A STANDARDY MIĘDZYNARODOWE

1. Wstęp

Typ przepisów rachunkowych i sposób ich zaprojektowania powinny zależeć od przyjętych celów rachunkowości. Dlatego powstaje związek celu i środków. Jedynie wówczas, gdy określone zostaną cele, można we właściwy sposób zaprojektować środki, za pomocą których można je osiągnąć, czyli przepisy rachunkowości.

W niniejszej pracy przeprowadzono analizę i porównanie pomiędzy celami rachunkowości określonymi przez Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF), niemiecki kodeks handlowy – Handelsgesetzbuch (HGB) i obowiązujące w Wielkiej Brytanii standardy Generally Accepted Accounting Principles (GAAP). Artykuł określa, czy ogólny sposób konstruowania poszczególnych przepisów ma służyć osiągnięciu celów różnych standardów rachunkowości (punkt 2). W punkcie 3 przeprowadzono analizę różnych przepisów i problemów związanych z praktycznym zastosowaniem koncepcji teoretycznych. Ponadto zbadano, czy konkretne regulacje, dotyczące utraty wartości, służą osiągnięciu różnych celów. W punkcie 4 przedstawiono ogólny przegląd tego, w jaki sposób w różnych standardach są ujawniane i prezentowane informacje na temat utraty wartości.

2. Cele sprawozdań finansowych i ich praktyczna realizacja

2.1. Uwarunkowania teoretyczne

W niniejszym artykule analizie podlegać będzie jedynie tradycyjna koncepcja rachunkowości, czyli rachunkowość finansowa, pominięto natomiast rachunkowość zarządczą. Zasadniczo rachunkowość finansowa ma realizować trzy główne zadania: (1) stanowić podstawę do obliczenia udziału w wynikach (zysk lub strata) dla właścicieli, (2) umożliwiać obliczanie wartości podatkowej, (3) dostarczać informacji, które będą pomagać użytkownikom sprawozdań finansowych w podejmowaniu decyzji ekonomicznych. Rozróżnienie tych celów konieczne jest przy podejmowaniu decyzji o sposobie skonstruowania systemu księgowego, zapewnia ono bowiem ich osiągnięcie.

W kolejnych trzech podpunktach omówione będą cele rachunkowości finansowej zgodnie z MSSF, niemieckim kodeksem handlowym i obowiązującymi w Wielkiej Brytanii standardami GAAP. Autorzy rozważą również sposób, w jaki powinny być skonstruowane różne systemy rachunkowe, z uwzględnieniem poszczególnych celów.

2.2. Cele i sposób skonstruowania MSSF

Zgodnie z dokumentem konstytuującym Międzynarodowy Komitet Standardów Rachunkowości (MKSR, IASC) oraz „Wstępem” Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (RMSR, IASB), celem rachunkowości zgodnej z MSSF jest dostarczanie informacji uczestnikom rynków kapitałowych, czyli „stworzenie w interesie publicznym jednego zestawu wysokiej jakości, przejrzystych i możliwych do wyegzekwowania globalnych standardów rachunkowości, które będą wymagać ujmowania w sprawozdaniach finansowych i innych raportach finansowych wysokiej jakości, przejrzystych i porównywalnych informacji, aby wspierać uczestników różnych rynków kapitałowych świata i innych użytkowników takich informacji w podejmowaniu decyzji ekonomicznych” [*IASC Foundation...*, cz. A, § 2; *Preface to...*, § 6]. Głównym celem rachunkowości zgodnej z MSSF jest dostarczanie informacji przydatnej użytkownikom w trakcie podejmowania decyzji ekonomicznych. Za najistotniejszego użytkownika przyjmuje się aktualnego lub potencjalnego inwestora [*IASB Framework*, § 10; 12]. Dlatego system rachunkowości odpowiadający MSSF można opisać jako zorientowany na rynki kapitałowe. Biorąc pod uwagę rzeczywistość, w jakiej funkcjonuje rachunkowość, oraz realizację teorii, należy zadać pytanie, co to dokładnie oznacza i jakie wnioski można wyciągnąć ze skonstruowania rachunkowości zorientowanej na rynki kapitałowe. Czy rachunkowość zorientowana na rynki kapitałowe ma jakieś cechy, których nie ma rachunkowość na nie zorientowana?

Istnieją dwa odmienne podejścia do przedstawiania rachunkowości zorientowanej na rynki kapitałowe: formalne i jakościowe. Rachunkowość, która pod względem formalnym jest zorientowana na rynki kapitałowe, jest sumą przepisów rachunkowych zalecanych lub dopuszczanych przez instytucje nadzorcze poszczególnych rynków kapitałowych. Ten wymiar rachunkowości zorientowanej na rynki kapitałowe nie różni się jakościowo od rachunkowości, która nie jest zorientowana na rynki kapitałowe. W 2002 r. opublikowano dotyczącą całej UE Regulację 1606/2002 [Regulacja (EC)...], która nakłada na wszystkie notowane na giełdzie firmy na wszystkich rynkach kapitałowych UE obowiązek publikowania sprawozdań dla grup zgodnych z MSSF, poczynając od roku 2005 (odpowiednio od 2007 r. dla firm notowanych obecnie na giełdach amerykańskich i sporządzających sprawozdawczość zgodnie z amerykańskimi standardami GAAP). Oprócz wynikającego ze statutu wymogu publikacji pojedynczych sprawozdań finansowych i sprawozdań dla grup spółek prawa handlowego i innych spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, w UE istnieje jeszcze następujący wymóg: z punktu widzenia regulacji UE, obowiązkiem statutowego ujawniania objęte są dane na temat ceny należnej za ograniczenie odpowiedzialności. UE pozostawia w jurysdykcji poszczególnych krajów decyzję, czy indywidualne sprawozdania finansowe spółek notowanych na giełdzie oraz sprawozdania finansowe spółek nienotowanych na giełdzie mają być dalej publikowane zgodnie z lokalnymi standardami rachunkowości, czy też powinny być publikowane zgodnie z MSSF.

W analizie rachunkowości zorientowanej na rynki kapitałowe można również przyjąć podejście jakościowe. Wówczas, zgodnie z wymogami rachunkowości, muszą być informowani aktualni i potencjalni anonimowi inwestorzy w instrumenty kapitałowe i dłużne jednostki sporządzające sprawozdanie. Aby spełnić tę funkcję informacyjną, należy wiedzieć, jakich informacji potrzebują inwestorzy do podejmowania decyzji ekonomicznych. W ujęciu ogólnym oznacza to pytanie: w jaki sposób należy skonstruować podstawowe zasady rachunkowości, a w szczególowym – jakie transakcje i zdarzenia powinno się rejestrować i jak one powinny być ujmowane w celu zapewnienia przydatnych informacji. Są to dwa kluczowe problemy stojące przed rachunkowością. Należy je rozwiązać, pamiętając o różnych funkcjach rachunkowości finansowej. Zanim przeanalizowane będą szczegóły związane z prezentacją informacji o utracie wartości, należy rozważyć tę kwestię ogólnie. Nie jest trudno przewidzieć, jakie informacje są pożądane przez użytkowników. Przed dostarczeniem funduszy inwestorzy chcą dysponować informacjami o ryzyku oraz spłatach, jakich mogą się spodziewać w różnych terminach. Jeżeli np. inwestor kupuje niemieckie obligacje rządowe, ryzyko praktycznie nie występuje, a inwestor zna daty spłat. Jeżeli inwestor kupuje akcje firmy Siemens, to powodzenie tej inwestycji zależy od przyszłych zmian cen akcji i wypłacanej dywidendy. W tym przypadku inwestor potrzebuje informacji, która będzie pomocna w oszacowaniu tych czynników.

Jednym z ważnych źródeł informacji, których może dostarczyć kierownictwo, są plany finansowe. Plany finansowe określają, jaki wolny przepływ gotówki w przyszłości firma będzie próbowała zrealizować. Wiarygodność takich informacji jest jednakże sporna. Nawet kierownictwu, które ma wewnętrzne dane o firmie, trudno jest przewidywać przyszłość. W konflikcie pomiędzy istotnością i wiarygodnością informacji do tej pory postrzegano głównie aspekt wiarygodności¹. Dla tego RMSR nie wymaga ujawniania planów finansowych².

Kompromisem pomiędzy wiarygodnymi kosztami historycznymi, które – biorąc pod uwagę realną wartość firmy – mają niewielką wartość informacyjną, i istotnymi, aczkolwiek niewiarygodnymi wartościami z planów finansowych, mogłyby być ujmowane w bilansie oczekiwane przyszłe korzyści ekonomiczne, mające wpłynąć do przedsiębiorstwa, w postaci aktywów, i oczekiwane, wpływające korzyści ekonomiczne w postaci pasywów [*IASB Framework*, § 49] oraz ich wycenie na podstawie aktualnej wartości. MSSF częściowo dopuszczają takie niedoskonałe rozwiązanie na potrzeby wyceny i wykorzystują w tym celu pojęcie wartości godziwej. Wartość godziwa oznacza wartość, która zostałaby odzyskana w transakcji z podmiotem niepowiązanym. Wartość godziwa oznacza wartość rynkową pasywów i aktywów (a nie kwotę rozbitą). Wartości rynkowe powstają, jeżeli wymiana jest korzystna dla wszystkich zaangażowanych stron. Jeżeli nie następuje zbycie składnika aktywów według danej wartości rynkowej, kierownictwo uważa, że wartość użytkowa tego składnika aktywów w firmie jest wyższa. Te korzyści ekonomiczne ponad „wartość wymiany” nie będą znane użytkownikom sprawozdań finansowych, jeżeli wartość aktywów będzie jedynie ujmowana jako wartość godziwa lub jeżeli zostanie zastosowana metoda kosztów historycznych. W związku z tym rozwiązanie wykorzystujące koncepcję wartości godziwej jest jedynie kompromisem w poszukiwaniach rzeczywistej wartości firmy; nawet pełna wycena wartości godziwej wszystkich aktywów i pasywów firmy równa się jedynie aktywom netto (wartości netto), którą tworzy suma wartości rynkowej poszczególnych aktywów i pasywów. Tak obliczana wartość firmy nie jest równa wartości godziwej firmy jako całości, w której należy również ujmować potencjalne korzyści ekonomiczne, wynikające z kombinacji poszczególnych składników aktywów i pasywów³.

---

¹ Istotność i wiarygodność to dwie z czterech istotnych cech charakterystycznych rachunkowości finansowej, zob. [*IASB Framework*, § 26ff; 31f].

² Maxter posuwa swój krytycyzm jeszcze dalej, stwierdzając: „Jeżeli rachunkowość nie jest wykorzystywana do określania dochodu do podziału, a jedynie w celu informowania użytkowników o tym, czego mogą oczekiwać w przyszłości, bilanse i rachunki wyników są alternatywne jako niezależne instrumenty informacyjne”. [Maxter 2003, s. 251].

³ Ta zgodność została już omówiona przez Eugena Schmalenbacha, wczesnego (lecz ważnego) twórcy współczesnej teorii rachunkowości, zob. [*Zeitschrift für...* 1910/1911, s. 384].

Zgodnie z obecnymi MSSF, wycena wartości aktywów przy użyciu metody wartości godziwej – w dalszej części artykułu rozważania ograniczono jedynie do aktywów – jest wymagana tylko dla instrumentów finansowych sklasyfikowanych jako przeznaczone do obrotu i dostępne do sprzedaży. Istnieje również wybór pomiędzy zamortyzowanymi kosztami historycznymi i pomiarem wartości godziwej dla nieruchomości inwestycyjnych, a pod pewnymi warunkami również dla innych rzeczowych aktywów trwałych (nieruchomości, zakładów produkcyjnych i wyposażenia, zgodnie z MSR 16), wartości niematerialnych i prawnych (zgodnie z MSR 38). Ponadto, w związku z nabyciem innej firmy, wszystkie istniejące i zidentyfikowane aktywa muszą być ujmowane w kwocie wartości godziwej. Kwoty ujmowania będą wówczas podstawą wszelkich wycen w kolejnych okresach, które w zależności od kategorii będą ujmowane w wartości godziwej lub zamortyzowanej.

Ten krótki opis podsumowuje w przybliżeniu stanowiska w dysputach na temat jakościowego aspektu rachunkowości zorientowanej na rynki kapitałowe z perspektywy RMSR. Celem jest wykazanie w bilansie wartości całej firmy, na razie jednak jego realizacja ogranicza się do wcześniej wspomnianego, niedoskonałego rozwiązania. Jednakże MSSF przyznają, że w wielu sytuacjach wartości godziwe nie istnieją lub nie można ich określić. W związku z tym, w regulacjach stosuje się mieszaną kosztów historycznych i wartości godziwej, co można określić jako „mieszane” podejście do wartości. Niezależnie od tego zorientowane na przyszłość prognozy, np. prognozy przepływów gotówkowych tworzone przez kierownictwo, zyskują na znaczeniu w wielu kwestiach związanych z wyceną, np. w testach sprawdzających, czy nastąpiła utrata wartości (omówionych w punkcie 3). Pomimo to, ujawnianie prognoz, planów finansowych itp. nie jest wymagane. MSSF próbują wypracować kompromis pomiędzy wiarygodnością informacji z jednej strony a jej istotnością dla użytkowników sprawozdań finansowych z drugiej.

2.3. Cele i konstrukcja niemieckich przepisów o rachunkowości

Rachunkowość niemiecka, której podstawą jest kodeks handlowy – Handelsgesetzbuch (HGB), wpisuje się w nurt ponad stuletniej tradycji systemów rachunkowych kontynentalnej Europy. W ujęciu historycznym najstarszą funkcją rachunkowości jest dokumentowanie: transakcje prowadzone przez podmiot z innymi podmiotami muszą być rejestrowane. Ta funkcja dokumentacyjna sprawdzała się już w czasach starożytnych.

W późniejszym okresie rachunkowości postawiono nowy cel: obliczanie udziału dostarczycieli kapitału w zyskach/stratach netto. Tę funkcję można wyjaśnić na podstawie bilansu: kapitały własne są różnicą pomiędzy aktywami i pasywami, a poza inwestycjami i wypłatą środków przez właścicieli zysk (stratę) stanowiłyby wzrost (zmniejszenie) kapitałów na koniec okresu w porównaniu z wynikami z

ostatniego okresu. W celu wiarygodnej wyceny zysku lub straty danego okresu należy się zatroszczyć o:

- 1) definicję aktywów i pasywów,
- 2) personalną alokację aktywów i pasywów (np. w ramach umów leasingu lub dostarczania z zastrzeżeniem własności),
- 3) funkcjonalną alokację aktywów i pasywów (rozdzielenie pomiędzy własnością firmy i własnością prywatną, nieistotne dla spółek z ograniczoną odpowiedzialnością),
- 4) koncepcję ujmowania (czy wszystkie aktywa i pasywa przypisane do firmy w sposób personalny lub funkcjonalny mają być ujmowane),
- 5) koncepcję wyceny (w jaki sposób mają być wyceniane aktywa i pasywa),
- 6) podejście do niezbędnych szacunków (np. szacowanych okresów użytkowania do określenia kwot amortyzacji).

Należy rozwiązać te wszystkie problemy, ponieważ rachunkowość, mająca na celu podział zysków i strat między właścicieli, ma swoje skutki prawne: kapitał to obliczona równowartość pasywów, do których właściciele mają teoretycznie prawo. Prawo spółek określa, w jakim stopniu faktycznie można skorzystać z tego prawa, innymi słowy, określa zakres, w którym są możliwe odpowiednio wypłaty i dystrybucja zysków.

W Niemczech istnieją przepisy regulujące wypłaty i dystrybucję zysku, które są związane z kapitałem wyliczonym z użyciem metod księgowych. W związku z tym należy rozwiązać kwestię określania kapitału, szczególnie że właściciele regularnie wysuwają roszczenia wobec firm. System rachunkowy, który jest wolny od funkcji alokacji zysków i strat (funkcji określenia zysku do podziału) – tak jak rachunkowość zgodna z MSSF – nie musi przykładać tak wielkiej wagi do poruszonych powyżej kwestii.

W dalszej części niniejszych rozważań pierwsze cztery problemy potraktowano jako rozwiązane i analizowany będzie jedynie punkt piąty – koncepcje wyceny. Kwestia wyceny, mającej na celu alokację zysków lub strat oraz określenie zysku do podziału, była omawiana w Europie kontynentalnej w odniesieniu do kwoty, którą właściciele mogą wycofać z firmy, nie tworząc zagrożenia dla jej istnienia. Ważne i szeroko omawiane w teorii rachunkowości koncepcje rozwiązujące ten problem to zachowanie kapitału nominalnego, zachowanie kapitału realnego i zysk ekonomiczny.

Ogólnie mówiąc, koncepcja zachowania kapitału nominalnego jest często, przynajmniej ogólnie, realizowana, np. również w standardach HGB. Przepisy niemieckiego kodeksu spółek pozostają pod znacznym wpływem teorii rachunkowości dynamicznej Schmalenbacha [Schmalenbach 1988]. W tej teorii podstawową kwestią związaną z określeniem wyników jest założenie, że zysk jest generowany jedynie wtedy, gdy zachodzą transakcja rynkowa i obrót. Obrót jest wówczas porównywany z kosztami historycznymi dostarczenia produktu lub usługi. Pod tym

względem koncepcję zachowania kapitału nominalnego uzupełniają zasada realizacji oraz zasada obiektywizmu. Wzrost wartości aktywów nie jest rejestrowany do momentu jego rynkowej realizacji. Natomiast spadek wartości jest odnotowywany natychmiast, bez konieczności przeprowadzania rynkowej transakcji. Jest to mechanizm ochronny mający na celu zachowanie kapitału wykraczającego poza dany okres. Gdyby aktywa były ujmowane w kwocie przewyższającej ich (zamortyzowane) koszt historyczny, powstałby zysk do podziału, który nie miałby pokrycia w transakcjach na rynku rzeczywistym i dlatego nie byłby zrealizowany. W przypadku wypłaty lub podziału takiego zysku i spadku wartości godziwej aktywów w następnym okresie kapitał nominalny nie zostałby zachowany, a istnienie firmy mogłoby być zagrożone. Dlatego, z tej perspektywy, ujmowanie wartości godziwej, przekraczającej amortyzowany koszt historyczny, jest wykluczone⁴.

W związku z tym pojęcie zysku, według HGB, bazuje na opisanych zasadach. Przepisy, którym zgodnie z HGB podlegają sprawozdania finansowe, są zatem włączone w prawo spółek, zawierające bardziej szczegółowe zasady alokacji zysków dla akcjonariuszy. Sprawozdania finansowe służą zatem nie tylko dokumentowaniu, ale również mają funkcję określania zysku do podziału. Zachowanie kapitału nominalnego, zasada kosztów historycznych, zasada realizacji i zasada obiektywizmu stanowią wystarczającą podstawę, aby określić zysk do podziału w taki sposób, aby nie zagrozić istnieniu firmy. To samo odnosi się do podatku dochodowego, proces określania podstawy opodatkowania w Niemczech opiera się bowiem na tych samych zasadach. W Niemczech dochód do opodatkowania wynika ze sprawozdań finansowych i stosuje się tu zasadę autorytaryzmu. Kolejną funkcją sprawozdań finansowych – przynajmniej w ogólnym ujęciu – jest zatem określanie dochodu podlegającego opodatkowaniu. Dokumentowanie i określanie zysku do podziału to główne funkcje rachunkowości finansowej w Niemczech.

Dużo młodsza, powstała zaledwie w ubiegłym stuleciu w związku z regulacjami EU, jest funkcja informacyjna, którą również muszą pełnić sprawozdania finansowe spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, zgodnie z HGB. W Niemczech kwestia, czy sprawozdania finansowe, wykorzystywane do określenia zysku do podziału i kwoty do opodatkowania, mogą spełniać funkcję informacyjną, jest przedmiotem burzliwej dyskusji, ale niniejszy artykuł tej dyskusji nie podejmie.

2.4. Cele i konstrukcja brytyjskich standardów GAAP

Zgodnie z brytyjskimi standardami GAAP, sprawozdania finansowe mają na celu dostarczanie informacji o kondycji finansowej i wynikach jednostki sporządzającej sprawozdanie, które byłyby przydatne dla większej grupy użytkowników przy

---

⁴ Oczywiście ten problem można również rozwiązać inaczej – poprzez ujmowanie wzrostu wartości składnika aktywów trwałych alternatywnie łączone z zakazem dystrybucji tego zysku.

ocenie kadry kierowniczej jednostki oraz przy podejmowaniu decyzji ekonomicznych. Oznacza to, że aby zrealizować ten cel, potrzeby użytkowników powinny determinować istniejące przepisy o rachunkowości. Pod tym względem są one identyczne z celami sprawozdań finansowych zgodnych z MSSF. Problemy związane z osiągnięciem tego celu są takie same jak te opisane w punkcie 2.2 w przypadku rachunkowości według MSSF i z tego względu nie będą ponownie omawiane.

W ujęciu historycznym rachunkowość biznesowa nie powstała jedynie w celu dostarczania inwestorom informacji służących do podejmowania decyzji, ale również w celu oceny dobrego zarządzania kierownictwa jednostki. Koncepcja dobrego zarządzania wiąże się z historycznymi korzeniami rachunkowości, które oparte były na chęci otrzymania przez właścicieli aktywów raportów od zarządców⁵ na temat sposobu wykorzystywania powierzonych im aktywów. Bardziej współczesna interpretacja dobrej gospodarki sugeruje, że ma ona dwa aspekty. Zobowiązanie do ujawniania sprawozdań mogło mieć na celu motywowanie kierowników do zachowywania się w sposób leżący w interesie właścicieli, a otrzymanie takich informacji mogło pomóc właścicielom w podejmowaniu decyzji, wskazując w ten sposób, że te dwa cele są ze sobą związane [Lewis, Pendrill 2004, s. 4]. Najnowsze teorie rachunkowości wspominają jedynie o funkcji dostarczania informacji użytkownikom i przyjmuje się, że to właśnie ta funkcja jest celem sprawozdań finansowych w ramach brytyjskich standardów GAAP.

Zachodzą również inne różnice pomiędzy MSSF i brytyjskimi standardami GAAP, ponieważ te ostatnie zostały stworzone na potrzeby i w obrębie konkretnej jurysdykcji. Należy więc rozważyć, czy przepisy rachunkowe mają jakkolwiek wpływ na określanie zysku do podziału i do opodatkowania oraz czy ma to jakkolwiek implikacje dla stosowania i konstruowania przepisów rachunkowości.

Zasadniczo zysk księgowy do celów podatkowych jest raportowany oddzielnie od zysku księgowego do celów rachunkowych: każdym ze sposobów wyceny zysku rządzą inne prawa. Dlatego zachodzi formalna niezależność obydwu podejść do wyceny zysku, co umożliwi pewną elastyczność rachunkowości finansowej bez wywierania wpływu fiskalnego. Jednakże w praktyce ta formalna niezależność nie zawsze istnieje, ponieważ wyroki sądu związane z dochodem do opodatkowania stanowią, że w razie wątpliwości należy go wyliczać na podstawie zysku zgodnie ze standardami GAAP [Roberts, Weetman, Gordon 2004, s. 406]. W przeszłości nie miało to znaczącego wpływu na sprawozdawczość finansową.

Określanie zysku do podziału nie jest regulowane przez brytyjskie standardy GAAP, lecz jest oparte na określonym wyniku księgowym; w zamian za to jest ono regulowane przez ustawę o spółkach. Ustawa o spółkach określa, że kwota dywidendy nie może przekroczyć różnicy pomiędzy zakumulowanym, zrealizowanym zyskiem i zakumulowaną zrealizowaną stratą i w ten sposób powraca do zasady

---

⁵ Od tłumacza: gra słów: *stewardship* (ang.) – dobra gospodarka, *steward* (ang.) – zarządca.

realizacji, która w brytyjskich standardach GAAP z czasem straciła na znaczeniu. Potrzeba ograniczenia przekazywanego zysku do zysku zrealizowanego została omówiona w podpunkcie 2.3.

Pomimo że określenie zysku do podziału i zysku do opodatkowania jest przynajmniej bezpośrednio powiązane z wynikami raportowanymi zgodnie z brytyjskimi standardami GAAP, są to jedynie cele pochodne, które nie są uważane za „prawdziwe” w literaturze zajmującej się rachunkowością i nie zostały uwzględnione w sformułowanych zasadach (Statement of Principles). W ten sposób głównym celem rachunkowości finansowej, zgodnie z brytyjskimi standardami GAAP, pozostaje informowanie użytkowników.

3. Przepisy regulujące kwestię utraty wartości

3.1. Koncepcja wynikająca z MSSF i brytyjskich standardów GAAP

Zasadniczo koncepcje wynikające z MSSF i brytyjskich standardów GAAP są takie same i dlatego w niniejszym opracowaniu nie będziemy ich omawiać osobno. Dalsza część rozważań będzie odnosić się jedynie do MSSF, pomimo że te same zasady stosują się do GAAP. Kwestie utraty wartości zgodnie ze brytyjskimi standardami GAAP są regulowane przez FRS 11.

W podpunkcie 2.2 stwierdzono, że zgodnie z MSSF przyszłe korzyści ekonomiczne ujmowane są jako aktywa. Gdy te aktywa są ujmowane po raz pierwszy, wszystkie muszą być wyceniane jako koszt równy ich wartości godziwej w tamtym momencie. W przypadku kolejnych wycen w następnych okresach to jednolite podejście nie znajduje zastosowania: niektóre aktywa są wyceniane według wartości godziwej, a dla innych tę metodę można zastosować opcjonalnie, niezależnie od tego, czy wartość godziwa jest niższa czy wyższa od kosztów historycznych. Ponadto w przypadku niektórych aktywów istnieje obowiązek lub możliwość stosowania (zamortyzowanych) kosztów historycznych, tak jak w przypadku zapasów, rzeczowych aktywów trwałych i wartości niematerialnych i prawnych. W odniesieniu do tych aktywów, wartości księgowe – (zamortyzowane) koszty historyczne – są najniższą kwotą oczekiwanych przyszłych wpływów ekonomicznych. Zgodnie z tym, jeżeli kwota oczekiwanych korzyści ekonomicznych w porównaniu z wynikami ostatniego okresu – dla aktywów z ograniczonym okresem użytkowania po odjęciu kwoty amortyzacji – wynosiłaby mniej, niezbędne jest umorzenie (utrata wartości) do wysokości nowej kwoty przyszłych oczekiwanych korzyści ekonomicznych. Oczywiście jest, że z perspektywy MSSF istotny jest jedynie rynek sprzedaży. Jednakże jakie szczegółowe uwarunkowania są niezbędne w odniesieniu do oczekiwanych przyszłych korzyści ekonomicznych?

Każde kierownictwo może wykorzystać aktywa firmy w dwojaki sposób: może korzystać z nich w obrębie firmy lub je sprzedać. Wykorzystanie aktywów w fir-

mie będzie skutkować wytwarzaniem produktów lub usług, które powinny być sprzedawane na rynku. Regulacje MSSF dotyczące utraty wartości, zwłaszcza dotyczące rzeczowych środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych, są zgodne z tym podejściem⁶. Możliwe przyszłe korzyści ekonomiczne to albo korzyści związane z użytkowaniem aktywów w firmie, albo wynikające z (natychmiastowej) sprzedaży. Kierownictwo powinno wybrać tę opcję, po której się spodziewa większych korzyści. Te możliwe przyszłe korzyści ekonomiczne nazywane są wartością zwrotną. Jest to wyższa z dwóch wartości, czyli wartości użytkowej i wartość netto możliwej do uzyskania (wartość godziwa minus koszty sprzedaży). Jedynie wówczas, gdy obie wartości są poniżej wartości bilansowej (wartości księgowej), należy dokonać odpisu do wysokości kwoty wyższej spośród tych dwóch wartości. Pod tym względem nie ma znaczenia, czy kierownictwo rzeczywiście zachowuje się racjonalnie i wybiera większe korzyści. Jeżeli jedna wartość lub obie wartości przewyższają bieżącą wartość bilansową, nie występuje utrata wartości aktywów – przyszłych korzyści ekonomicznych – a aktualna wartość księgowa zostaje zachowana.

Takie rozwiązanie w MSSF realizuje zorientowaną na rynek zasadę „poniżej kosztów lub rynku”, która w teorii jest zgodna z koncepcją kapitalizacji przyszłych korzyści ekonomicznych. Jednakże zastosowanie tych przepisów przysparza znacznych trudności praktycznych, zwłaszcza w związku z określeniem wartości użytkowej. Wartość użytkowa to aktualna wartość przyszłych przepływów gotówkowych netto, wynikających z użytkowania składnika aktywów, niezależnie od użytkowania innych aktywów, które to przepływy można przypisać do składnika aktywów. Jednak jedynie w wyjątkowych przypadkach, np. nieruchomości inwestycyjnych, można bezpośrednio łączyć przyszłe przepływy gotówki netto z poszczególnymi składnikami aktywów. W celu rozwiązania tego problemu aktywa należy grupować w tzw. ośrodki wypracowujące środki pieniężne, w brytyjskich standardach GAAP określane jako ośrodki wypracowujące przychód [*income generating units*], do których można bezpośrednio przypisać przepływy pieniężne. Ośrodki wypracowujące środki pieniężne to często linie produkcyjne, fabryki, a nawet całe jednostki sprawozdawcze, które są przedstawiane w raportowaniu segmentowym. Jest oczywiste, że kierownictwo zachowuje znaczne uprawnienia w określaniu ośrodków wypracowujących środki pieniężne, których nie ograniczają nawet złożone regulacje MSR 36. Aby rozbić określoną utratę wartości ośrodka wypracowującego środki pieniężne na poszczególne składniki aktywów, niezbędne są dodatkowe złożone przepisy. Pomimo że w celu określenia utraty wartości zazwyczaj należy utworzyć ośrodek wypracowujący środki pieniężne, ujmowanie

---

⁶ Te przepisy można znaleźć w MSR 36 (aktualizacja w 2004 r.). Uproszczona wersja zasady „poniżej kosztów lub rynku” odnosi się do zapasów (MSR 2, aktualizacja w 2003 r.). Ma taki zakres, że w tym przypadku należy brać pod uwagę jedynie możliwą sprzedaż i, konsekwentnie, możliwą niższą wartość realizowaną netto w porównaniu z kosztami zapasów.

utrata wartości zazwyczaj musi się odbywać w odniesieniu do poszczególnych składników aktywów.

Poza tym technicznym problemem należy koniecznie przypomnieć, że koncepcja wartości użytkowej jest oparta na koncepcji wyceny firmy oraz teorii inwestycyjnych. Również tutaj kadra kierownicza ma dość szerokie kompetencje (oszacowanie przyszłych przepływów gotówki i określenie stopy dyskontowej). Należy sporządzić prognozę dotyczącą przyszłych przepływów gotówki poprzez zastosowanie różnych scenariuszy, na podstawie których należy określić oczekiwaną kwotę. Jest sporne, czy określona wartość jest zawsze wiarygodna. Powracamy tutaj do wcześniejszej dyskusji. W podpunkcie 2.2 wyjaśniono, że w przypadku wszystkich uczestników rynków kapitałowych ujawnianie planów finansowych dostarczałoby pożądaną i istotną informację, natomiast RMSR nie wymaga tego ze względu na brak wiarygodności. Jednakże, jeżeli chodzi o przepisy związane z utratą wartości, RMSR wymaga pobierania informacji z tych (tworzonych wewnętrznie) planów finansowych i wykorzystywania ich przy określaniu wartości użytkowej, która mogłaby stać się nową wartością bilansową. Informacja z wewnętrznych planów finansowych jest traktowana jako wiarygodna dla celów wewnętrznych, a także staje się wiarygodna dla celów zewnętrznych wówczas, gdy jest niezbędna do określania wartości użytkowej. Ponadto wewnętrzne wyliczenia wartości użytkowej nie są ujawniane, a użytkownicy sprawozdań finansowych nie mogą porównywać obliczeń kadry kierowniczej i swoich własnych prognoz. Nie można również dokonać porównania *ex-post*. Gdyby plany finansowe były ogólnie ujawniane, użytkownicy mogliby interpretować i kontrolować wiarygodności informacji.

Można wyciągnąć wniosek, że koncepcja utraty wartości jest przekonywająca z teoretycznego punktu widzenia, natomiast w praktyce powoduje wiele problemów, które w większości dotyczą wiarygodności informacji. Ponadto RMSR zaprzecza sama sobie, wyraźnie klasyfikując plany finansowe jako niewiarygodne, ale żądając wykorzystania tych informacji w trakcie określania utraty wartości.

3.2. Zasada „poniżej kosztów lub rynku” według HGB

Zgodnie z niemieckim kodeksem handlowym, aktywa nie są księgowane w kwocie wyższej niż koszty (dotychczas jedynym wyjątkiem jest metoda praw własności w przypadku skonsolidowanych sprawozdań finansowych).

W razie konieczności te koszty należy zmniejszyć poprzez odpisy aktualizacyjne związane z regularną amortyzacją lub utratą wartości tak, aby uzyskać wartość księgową netto (zamortyzowane koszty historyczne). Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości muszą być ujmowane, żeby zmniejszać wartości księgową do niższej przypisywanej wartości w dniu bilansowym. Na tym polegają regulacje związane z wyceną na podstawie § 253 HGB. W niemieckim prawie brak konkretnej definicji wartości przypisanej.

W niemieckiej praktyce rachunkowej aktualne ceny rynkowe sprzedaży i zakupu aktywów bieżących są postrzegane jako wystarczająca wartość kwoty przypisanej. W przypadku zapasów gotowych i niegotowych wartość przypisana jest oparta na rynku sprzedaży, w przypadku surowców i materiałów należy wziąć pod uwagę rynek kupna. W transakcjach należy przyjąć niższą wartość z rynku sprzedaży i kupna. Szczególnie w tym przypadku można ujmować straty, które w rzeczywistości nie zostały zrealizowane: jeżeli cena na rynku kupna spada, a cena na rynku sprzedaży nie zmienia się, to firma traci zysk (który mógłby być zrealizowany w sytuacji późniejszego nabycia), natomiast straty nie wystąpiłyby. Pod tym względem rachunkowość niemiecka jest wyjątkowo ostrożna i tworzy tzw. rezerwy ukryte.

W odniesieniu do rzeczowych aktywów trwałych i wartości niematerialnych i prawnych ujmowanie odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości, aby zmniejszyć wartość netto do niższej wartości przypisanej, jest obowiązkowe jedynie wówczas, gdy oczekuje się, że utrata wartości będzie trwała. Jeżeli utrata wartości jest jedynie przejściowa, to ujmowanie odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości jest opcjonalne.

Ponieważ jednym z założeń leżących u podstaw rachunkowości jest zasada domniemania kontynuacji działalności, a aktywa trwałe mają służyć działalności (i dlatego nie oczekuje się, że zostaną one sprzedane), w Niemczech dominuje pogląd, że wartość przypisania aktywów trwałych należy opierać na rynku kupna. W związku z tym należy stosować rzeczywiste koszty odtworzenia lub należy określać tzw. koszty na czas odtworzenia (koszty odtworzenia pomniejszone o stałą amortyzację w celu możliwości porównania nowych składników aktywów ze starszymi składnikami aktywów firmy). Pomniejszone koszty odtworzenia nie będą bezpośrednio wskazywać, czy miała miejsce rzeczywista strata, czy tylko utrata zysku. Niemiecka rachunkowość zazwyczaj⁷ przyjmuje, że nie da się przypisać przyszłych przepływów gotówki do poszczególnych składników aktywów, zgodnie z wymogami MSSF. Na tej podstawie można wyciągnąć wniosek, że zasada obiektywizmu ma większe znaczenie według HGB niż według MSSF. Oznacza to, że nie żąda się niczego ponad to, czego można w uzasadniony sposób żądać; przeprowadzane przez kierownictwo określenie wartości, które stanowi ukryte zagrożenie dla określenia wartości użytkowej według MSSF, jest całkowicie wyeliminowane w HGB. Ponadto jest uzasadniony silny nacisk na zasadę obiektywizmu, jeżeli rachunkowość finansowa jest wykorzystywana w celu określenia zysku do podziału oraz opodatkowania i dlatego ma konkretne konsekwencje prawne.

---

⁷ Wykluczane są te aktywa, z którymi można bezpośrednio powiązać przepływy pieniężne, takie jak: nieruchomości inwestycyjne lub inwestycje. W przypadku tych aktywów wartość przypisana, która jest podobna do wartości użytkowej wynikającej z MSR 36, musi zostać określona na podstawie obecnej wartości przyszłych przepływów gotówki.

4. Ujawnianie informacji o utracie wartości i jej prezentacja

W rachunkowości finansowej, mającej na celu dostarczanie przydatnych informacji użytkownikom, musi istnieć wymaganie, aby informacja o stratach związanych z utratą wartości była prezentowana w sposób, który pomagałby użytkownikom w przewidywaniu przyszłych wyników. Pierwszym wymogiem takiego procesu byłaby konieczności natychmiastowego ujmowania transakcji/zdarzenia powodującego utratę wartości, odpowiednio bezpośrednio w rachunku wyników. W ten sposób użytkownicy mogliby oddzielać stabilne skutki utraty wartości przy określaniu stabilnych przyszłych wyników w rachunku wyników.

Zgodnie z MSR 1.81, minimalna forma rachunku wyników (liczba wymaganych linii) nie obejmuje strat związanych z utratą wartości, natomiast według MSR 1.83 takie informacje mogą zostać włączone, jeżeli ich przedstawienie ma znaczenie dla zrozumienia wyników finansowych przedsiębiorstwa. Jednakże ostatecznie to w gestii kierownictwa pozostaje decyzja, czy informacje dotyczące utraty wartości są istotne, czy nie.

Aktualny projekt RMSR dotyczący „wydajności raportowania” w przyszłości doprowadzi do zmian formy rachunku wyników. Nawet jeśli taki standard zostanie opublikowany i rachunek wyników będzie zawierał informacje o mniejszym stopniu zagregowania, ujęte w wielu kolumnach, to nadal nie będzie bezpośredniego wymagania, aby zawierał on osobną linię przeznaczoną do prezentowania informacji na temat utraty wartości. Te informacje będą raczej ujmowane w różnych kategoriach, np. kosztach sprzedaży dla utraty wartości lub sprzedaży zapasów, kosztach ogólnego zarządu dla utraty wartości w ramach PPE⁸.

W ramach brytyjskich standardów GAAP (FRS 11) straty związane z utratą wartości ujmują się w rachunku zysków i strat z działalności operacyjnej pod właściwym nagłówkiem. Ponownie brak jest obowiązku zamieszczania osobnej pozycji (linii) dla utraty wartości. Jednak gdy utrata wartości zostanie ujęta w wyniku obliczenia wartości użytkowej, wówczas stopa dyskontowa powinna zostać zamieszczona w notach objaśniających.

W rachunku wyników, zgodnym z HGB, są dwie opcje: odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości muszą być albo ujawniane bezpośrednio jako osobna pozycja w rachunku wyników, albo mogą zostać umieszczone w notach objaśniających. Biorąc pod uwagę cel związany z określeniem zysku do podziału, tego typu ujawnienie nie jest konieczne i w tym aspekcie kontrastuje z funkcją informowania użytkowników.

Według MSSF i HGB, użytkownika informuje się o utracie wartości w ramach analizy aktywów. Tam dokonuje się odrębnej prezentacji informacji dotyczących

---

⁸ Informacje na temat formatu sprawozdawczości związanej z możliwymi wynikami, których może zażądać RMSR zob. [Information for... 2003].

utruty wartości pogrupowanych według kategorii środków trwałych. Pod tym względem sprawozdania finansowe, zgodne z MSSF oraz HGB, ujawniają te same informacje, jednak w notach do sprawozdań finansowych, sporządzanych zgodnie z MSSF i brytyjskim standardami GAAP, należy również ujawniać informacje, w których pozycjach rachunku wyników zawarte są informacje dotyczące utraty wartości i jakiej kwoty one dotyczą. W ten sposób sprawozdania finansowe informują również o zdarzeniach i okolicznościach, które spowodowały utratę wartości. Jest to informacja dodatkowa, służąca celom sprawozdań finansowych tworzonych zgodnie z MSSF i brytyjskimi standardami GAAP. Nie jest ona wymagana przez HGB, który stanowi, że należy ujawniać jedynie informacje na temat metod ujmowania i wyceny.

5. Wnioski

Jak wcześniej stwierdzono, celem rachunkowości finansowej, według MSSF, jest dostarczanie użytkownikom przydatnych informacji. Czy zatem koncepcja utraty wartości osiąga ten cel? Przedstawiono, że występują trudności związane z praktycznym zastosowaniem koncepcji utraty wartości. Znaczne uprawnienia kierownictwa do określania wartości odzyskiwalnej powodują trudności w odniesieniu do zasady wiarygodności. Jest tak, ponieważ wewnętrzne plany finansowe niezbędne do określenia kwoty utraty wartości nie są ujawniane i użytkownicy nie mogą zweryfikować podanych kwot. Koncepcja wartości użytkowej ma znaczenie dla dostarczania przydatnych informacji z tego względu, że informuje o oczekiwanych przepływach gotówki, co jest główną zmienną w procesie podejmowania decyzji przez użytkowników. W odniesieniu do funkcji informacyjnej zasada istotności dominuje nad wiarygodnością, a więc można ogólnie stwierdzić, że koncepcja utraty wartości, według MSSF, spełnia swoje zadanie. Podobny wniosek można wysnuć w odniesieniu do brytyjskich standardów GAAP, ponieważ cele sprawozdań finansowych i regulacje dotyczące utraty wartości są zasadniczo takie same, podobnie jak problemy związane z ich praktycznym zastosowaniem. Przepisy wynikające z HGB odbiegają od praktyk zgodnych z MSSF i GAAP, jednakże wypełniają główne cele niemieckiej rachunkowości (określenie dochodu do podziału i do opodatkowania). Zgodnie z tymi celami, duże znaczenie mają zasada obiektywności i wiarygodności, a stosowanie koncepcji wartości godziwej i załączanie prognoz na przyszłość nie jest niezbędne do osiągnięcia tego celu.

Literatura

IASB Framework.

IASC Foundation Constitution.

Information for Observers, 17.06.2003, http://www.iasb.org/uploaded_files/documents/8_442_0306ob06.pdf.

Lewis E., Pendrill D., *Advanced Financial Accounting*, Harlow 2004.

Moxter A., *Grundsätze ordnungsmäßiger Rechnungslegung*, Düsseldorf 2003.

Preface to International Financial Reporting Standards.

Regulacja (EC) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z 19 lipca 2002 r. dotycząca stosowania międzynarodowych standardów rachunkowości, Oficjalny Dziennik L 243, 11/09/2002 P.0001-0004.

Roberts O., Weetman P., Gordon P. D., , *International Financial Accounting – a Comparative Approach*, Harlow 2004.

Schmalenbach E., *Dynamische Bilanz*, Darmstadt 1988.

Zeitschrift für handels-wissenschaftliche Forschung 1910/1911.

AIMS OF MAKING FINANCIAL STATEMENTS IN GERMAN AND GREAT BRITAIN PRACTICE VERSUS INTERNATIONAL STANDARDS

Summary

Aims and means which are at disposal of a subject decide about keeping of accounting. Thus law regulations have to be correlated with its aims. In the light of the theory the financial accounting has three aims. First it is the basis to calculate a financial outcome, second it enables to calculate the taxation base and third it is to help the users of financial statements to take economic decisions. Against a background of present regulations in MSSF, MSR and GAPP, the article presents aims and structure of German and British accounting regulations, focusing attention on the loss of assets value and difficulties in assessing the reclaiming value.